

Kokutana na bato oyo banyokwamaki mpo na kosangisa nzoto na Ndako & Bosenga ya misala ya lisungi na ndako na yo ya mbongwana

Lisalisi mpo na kotonga bandako ya sika –

Bato oyo babikaki na mobulu ya kosangisa nzoto bazali na ndingisa ya kofanda na bandako ya malamumu

Ntina ya mokanda: Mokanda oyo ezali kolobela ndenge oyo bato oyo babomamaki na makambo ya kosangisa nzoto bazalaka na mposa ya bisika ya kofanda mpe ya lisalisi. Ezali kopesa bansango ya sikisiki mpe bisaleli mpo na ndenge oyo ba programme ya ndako ya kowumela ekoki kobakisa makoki ya baye babiki na mobulu ya kosangisa nzoto mpe kokolisa misala ya lisungi mpo na kokokisa bamposa ya baye babiki na mobulu ya kosangisa nzoto.

Bayangani: Biro mpo na kobundisa mobulu epai ya basi (OVW) Baoyo bazali kozwa lisungi mpo na kotonga bandako.

Ndakisa ya ndenge ya kosalela mokanda oyo: Mokanda oyo ekoki kosalelama mpo na kolakisa basali ya sika mpe oyo ya kala mpe baninga na bango ya mboka na ntina ya ndako mpe bosenga ya misala ya bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto. Okoki mpe kosalela eteni ya mokanda oyo na "Kokutana na bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto" mpo na kotalela mibeko mpe misala ya kati ya programme na yo mpo na komona soki esengeli kobakisa yango mpo na kobakisa likoki ya kozwa ndako ya kobikela mpe kobongisa misala ya kosunga bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto.

Mokanda oyo ebimisamaki na mayele, boyebi, mpe eksperiansi ya basali ya kala mpe ya lelo ya projet mpe ba consultants ya projet ya partage ya ba ressources ya coalition nationale contre les agressions sexuelles, ya réseau national pour mettre fin à la violence domestique, mpe ya ba membres ya groupe de travail OVW sur la boussole de logement transitionnel: Alona Del Rosario, Cat Fribley, Ceaira Brunson, Cindy Anderson, Cynthia Hernandez, Diana Mancera, Elizabeth Edmondson Bauer, Erin

Kokokisa mposa ya bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto ya kozala na bandako & ya misala ya lisungi na bisika na bino ya kofanda ya ntango mokuse (rev.5.27.20/aprv.3.21r)

Lisalisi mpo na kofandisa bato na bandako na bango – Bato oyo batungisamaki na mobulu ya kosangisa nzoto mpo na kozwa esika ya kofanda

Goodison, Kelly Moreno, Kimberly Zaborsky, Margaret Black, McKenzie Kovash, Mel Pasignajen, Rebekah Moses, Rachel Cox, mpe Teresa Lopez.

Makambo ya mokanda:

1. [Likambo ya ntina: Bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto bazali na mposa ya ndako](#)
2. [Bosenga mpe makambo oyo yango ekoki kobimisa: Boyokani kati na mobulu ya kosangisa nzoto, monyoko, mpasi na motema, kozanga ndako mpe kozanga ndako](#)
3. [Kokokisa mposa ya bato oyo babikaki na mobulu ya kosangisa nzoto ya kozala na bandako: Kotonga bandako ya malamumu mpe misala ya kosungu](#)

Mosala oyo esungamaki na Grant No. 2017-TA-AX-K070 epesami na Biro mpo na makambo matali mobulu epai na basi, Departema ya Bosembo ya États-Unis. Likanisi, makambo oyo emonani, mpe makanisi to toli oyo epesami na mokanda oyo, na programe ya likita oyo, to na mokanda oyo, ezali makanisi ya bakomi na yango mpe emonisaka te likanisi ya Departema ya Bosembo.

1. Likambo ya ntina: Bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto bazali na mposa ya ndako

Mobulu ya kosangisa nzoto ezali lolenge nyonso ya kosangisa nzoto na moto oyo alingi te. Yango ekoki kozala maloba mpe misala ya kosangisa nzoto na moto oyo azali na mposa na yango te mpe kozanga ete andima yango.¹ Mpo na koyeba makambo mosusu oyo etali ntina ya kolimbola mobulu ya kosangisa nzoto na ndenge ya polele, Tángá [Ezali na ntina! Lolenge nini kolimbola mobulu ya kosangisa nzoto ezali kolimbola baprograme ya kosungu.](#)

Kozala na ndako ezali lotomo ya moto. Bandako ya malamumu mpe ya ntalo malamumu ezali te.

Bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto bazali na lotomo ya kozala na ndako ya malamumu, ya ntalo moke, mpe ya malamumu. Nzokande, bakoki kokutana na mikakatano mpo na kozwa ndako mpamba te ezalela mpe bamposa na bango ezali kotalelana te lokola ete ezali na kati ya bibongiseli ya kopesa ndako.

¹ Centre national de ressources sur la violence sexuelle (NSVRC)

2. Kosangana kati na bamposa mpe bopusi: boyokani kati na Mobulu ya kosangisa nzoto, monyoko, mpasi na motema, kozanga ndako mpe kozanga ndako

Konyokola bato ebakisaka likama ya mobulu na makambo ya kosangisa nzoto mpe epekisaka moto azwa ndako ya malamumu. Mobulu ya kosangisa nzoto mpe kozanga ndako ezali na boyokani na makambo mingi ya konyokola bato, lokola koponapona mposo, kokesenisa bato na makambo ya kelasi, kokesenisa bato na makoki, kokesenisa bato na basi to na mibali, mpe kokesenisa bato na kotalela mbula na bango. “Konyokola bato ekoki kobakisa likama mpe kobakisa mikakatano oyo bato oyo bazali konyokwama na makambo ya kosangisa nzoto mpe baoyo babiki na yango bazali kokutana na yango na bisika oyo bazali kofanda.”² Baoyo basalaka mobulu ya kosangisa nzoto bakoki kobundisa bato oyo bazangi biloko ya kobikela mpo bazali konyokola bango. Yango ezali kotika bato oyo babiki na makama na bisika ya kofanda mpe na nkisi ya kobikisa bango na kati ya mobulu, mpasi mpe bobola. [Mpo na koyeba makambo mosusu na ntina ya minyoko, mobulu ya kosangisa nzoto, mpe kozanga kimya na ndako, talá na buku “Kofungola ekuke: Buku ya mobateli ya mibeko mpo na ndako mpe mobulu ya kosangisa nzoto.”](#)

Mobulu ya kosangisa nzoto ekoki kosalema na ntango nyonso, na esika nyonso, mpe moto nyonso akoki kosala yango. Ezala esika nini to ntango nini mobulu ya kosangisa nzoto esalemi mpe ata nani asali yango, mpasi oyo euti na mobulu ya kosangisa nzoto ekoki kougela bomoi mobimba mpe ekoki kozala na bopusi likoló ya ndako na boumeli ya bomoi mobimba.

- **Ntango nyonso:** Ntango nyonso oyo mobulu ya kosangisa nzoto esalemi, ezala kobebisama ya mwana eleki miniti 30 to kobebisama ya mwana eleki mbula 30, mpasi ekoki mbala moko kosala ete moto azala na ndako ya malamumu, mpe/to ekoki komema na kozanga ndako ya malamumu mpe kozanga ndako bambula mingi na nsima.
- **Bisika nyonso:** Mobulu ya kosangisa nzoto ekoki kosalema na esika nyonso – na ndako ya moto oyo akufi to na esika mosusu nyonso (na Internet, na eteyelo, na mosala, na balabala, na lopitalo, mpe bongo na bongo). Epai nyonso oyo mobulu ya kosangisa nzoto ezali, ekoki komema na kozanga ndako to kozanga ndako. Na ndakisa, moto oyo akufi akoki kozala na ndako ya malamumu te to kozanga ndako mpo na mobulu ya kosangisa nzoto na esika ya mosala oyo ebebisi mbongo na ye. Ndakisa mosusu ezali ya mwasi moko oyo babetaki ye na ndako na bango mpe

² NSVRC, 2010

akimaki. Moto oyo akufi akoki kozala na mposa ya lisungi mpo na kozwa esika ya kofanda ata soki mobulu esalemi na esika nini. Lisusu, bato oyo bazali na bandako ya malamumu te to oyo bazangi ndako liboso ete mobulu ya kosangisa nzoto esalema, bango mpe bazali na likama ya mobulu ya kosangisa nzoto.

- **Moto nyonso:** Moto nyonso akoki kosala mobulu na kosangisa nzoto. Atako toyebi ete bato oyo batungisamaki na mobulu ya baninga bazali mpe bato oyo batungisamaki na mobulu ya kosangisa nzoto, bato mingi oyo batungisamaki na mobulu ya kosangisa nzoto bazali konyokwama na makambo ya kosangisa nzoto na bato oyo bazali baninga na bango te, na ndakisa bakonzi ya mosala, balakisi, balakisi, bakonzi ya mangomba, bato oyo bazali na bokonzi, mpe bato ya libota. Ata soki moto oyo asali mobulu yango nde nani, mpasi oyo euti na mobulu yango, oyo ekoki koumela bomoi mobimba, ekoki kosala ete moto azanga esika ya kofanda mpe kokómisa ye moto oyo azangi ndako.

Bato oyo bazali konyokwama mpo na makambo ya kosangisa nzoto mpe ndenge oyo bazali kofanda na bandako na bango bazali mpenza na mpasi. Yango esengeli kozala na esika ya liboso, ata soki likambo yango esalemi eleki ntango boni, ata soki nani asali yango, mpe ata soki esalemi na esika nini. Bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto bakoki komona ete mikakatano ya ndako mpe ya libateli ekeseni na oyo ya bato oyo bazali konyokwama na baninga na bango, kasi mikakatano yango mpe makama ya libateli ezali ya solo mpe ezali na ntina mingi mpo na moto nyonso oyo abiki na mobulu ya kosangisa nzoto oyo azali koluka lisungi ya ndako mpe lisalisi. Na ndakisa, mokóló oyo babebisaki ye ntango azalaki mwana moke akoki kozala na mokakatano ya kozwa mosala to kozwa mbongo mpamba te akoki kosala te mpo na mikakatano ya makanisi to ya nzoto oyo babebisaki ye ntango azalaki mwana moke. Matomba mabe ya kobebisama na kosangisa nzoto na ntango ya kala ekoki kozala mokakatano mpo na mikóló oyo babebisamaki ntango bazalaki bana mike, oyo ezali kosala ete báyoka ete bazali na libateli te lelo oyo lokola nde babebisamaki sikawa. Likambo yango ya mpasi, ya kozanga libateli, mpe ya kozanga ndako ya kolala ezali na ntina mingi lokola oyo ya moto oyo azali koluka ndako mpo na mwa ntango moke mpo na mobulu oyo euti kosalema na ndako to mpo na likambo ya kosangisa nzoto.

Mobulu ya kosangisa nzoto ekoki kosala ete moto azala na ndako ya malamumu te, mpe yango ekoki kosala ete moto akutana na makambo ya mobulu. Bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto bakoki kozanga ndako mpe kozala na ndako ya malamumu te mpo na mobulu mpe mpasi oyo bayokaki. Bobele bongo, bato oyo bazangi ndako mpe bazangi ndako bakoki kokutana na mobulu ya kosangisa nzoto na ndako na bango. Kozanga ndako to kozala na ndako ya malamumu te ekoki kosala ete bato mosusu

básangisa na bango nzoto na makasi. Ata soki moto oyo akufi azali koluka esika ya kolala mpe lisungi – lokola moto oyo babebisi ye na makambo ya kosangisa nzoto mpe azali na mposa ya lisungi, to lokola moto oyo azali na mposa ya lisungi mpo na kozwa esika ya kofanda, to lokola moto oyo azangi ndako mpe azali na mposa ya ndako – mobulu ya kosangisa nzoto nde ekoki kosala ete azanga ndako. Na maloba mosusu, mobulu ya kosangisa nzoto ekoki kosala ete bato bázala na bandako ya malamumu te mpe mobulu ya kosangisa nzoto ekoki kosala ete bato bázala na bandako ya malamumu te.

Kofanda na ndako mpe kosala misala ya bolingo malamumu ekoki kopesa bato oyo babiki nzela ya kobika. Mobulu ya kosangisa nzoto, ezala na lolenge nini, ekoki kolembisa moto oyo azali na yango. Ezali na ntina mingi ete misala oyo ebongisami mpo na kosunga kobikisama ya bato oyo babiki na likama ezala na boyebi ya likama mpe esimbama na kozongisama ya likoki ya kopona mpe ya kopesa nguya. Ndakisa moko ya malamumu emonisi ete bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto basengeli na esika ya kofanda mpo báyoka malamumu. Bato oyo babiki na likama bazalaka na likoki ya kobunda soki bazali na ntango ya kobika. Atako ndako ekoki kozala te eloko kaka moko oyo basengeli na yango mpo na kobika – kozala na ndako ya malamumu, ya malamumu, ya ntalo moke, mpe ya malamumu ekoki kopesa bato oyo babiki nzela ya kotya likebi na makambo mosusu ya kobika ndenge moto oyo abiki amonisi yango. Kozala na ndako ekoki ata kolongola mitungisi ya kozala na ndako te to kozanga ndako ntango ozali koyika mpiko na makambo mosusu ya mobulu mpe ya mpasi oyo euti na kosangisa nzoto. Ndakisa ya kopesa nguya, ya koyeba makambo ya mpasi oyo moto akutanaki na yango, esuki kaka te na koloba ete soki moto oyo akufi azwi ndako, akoluka kozwa lisalisi ya sikisiki (na ndakisa, lisungi ya etuluku, kopesa toli, kosalisa moto, to kosalisa moto na makanisi to na nzoto, kozwa formasyo mpo na mosala, mpe bongo na bongo) to kosala makambo mosusu ya sika. Baoyo babiki bakoki kolinga te kosangana na misala ntango bazali na bandako ya kobomba. Ekoki kozala ete bazali kobikisama na mitindo mikeseni na oyo ya lisalisi na yo. Kosala na bolingo malamumu ezali lolenge malamumu ya kosala, epai bato oyo babiki na likama bamonisaka ndenge ya kobika mpe komipesa na lolenge nyonso oyo ekoki kokokisa bamposa na bango. Mpo na bato mosusu oyo babiki, kobikisama ekoki kolimbola kotya likebi na kolya, kolala, kopema, mpe kozala na libateli mpe na bomoi.

3. Kokokisa bamposa ya bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto:

Kotonga bandako ya malamumu mpe misala ya kosungu

Misala ya kopesa lisungi na bisika ya kofanda mpe misala ya kosungu esengeli kosala mpe kobatela mibeko, misala, mpe makoki oyo ekokani na misala malamumu oyo elandi:

1. BATO BANGE BANGE BAKOKI KOZWA BILOKO YA KOZALA & MAKAMBO YA

KOZALA: Ndako ya ntango mokuse mpe misala ya botomboli makanisi eyebisami na, eyano na, mpe ekoki kozwama mpo na babiki na mobulu ya kosangisa nzoto oyo bazali na mposa ya ndako ya ntango mokuse to oyo bazali kokutana na bozangi ndako lokola mbano ya ezalela ya mobulu ya kosangisa nzoto. Ba ndako mpe misala ya kosungu bato ekoki kozwama ata soki moto azali na mbongo te ya *ntango* to *wapi* mobulu ya bosangisi nzoto esalamaki to *nani* asalaki yango.

2. MAKANISI YA EBANDELI MPO NA KOYEBA MOKILI MPO NA BOKONZI YA KOSALA NA BANGUNGA MPO NA KOZWA NA BOKONZI YA KOSALA NA BANGUNGA MPO NA BOKONZI YA KOSALA NA BANGUNGA:

Ba agences mpe ba partenaires oyo batalaka makambo ya ndako ya kofutela mpe ya kosungu ba victimes batalaka:

- Bato oyo babomamaki na likambo ya kosangisa nzoto bazali na mposa ya bisika ya kofanda na ndenge oyo ekeseni na oyo ya bato mosusu nyonso na ndenge basololaka na bato oyo babomamaki mpe na bato ya mboka na bango mpo na koyeba bamposa na bango mpe ndenge ya kokokisa yango. [Koyoka bato ya mboka na biso: Lisalisi mpo na kotalela makambo](#) ezali kopesa bansango mingi na ntina na mwango oyo; mpe
- Ebongiseli na bango moko ekokoka kokokisa bamposa ya ndako ya bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto mpe kosala mbongwana na kati mpe na libándá ya lisangá mpe koteya bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto mpo bázwa ndako. Mbala mingi esengaka mbongwana na ebongiseli mpo na kokokisa bamposa ya bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto. Soki agence na yo emonani lokola programme ya misala ebele, programme ya ndako, to programme ya kosungu ba victimes ya violence domestique, liboso ya kobanda mosala ya bokono ya makasi, tosengi na yo osolola na état na yo, na territoire na yo, to na tribal na yo Coalition pour les agressions sexuelles to double Coalition pour les violences sexuelles et domestiques (<https://www.justice.gov/ovw/local-resources>) mpo na lisungi na mosala na bino ya kosalisa bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto na bisika ya kofanda, na boyokani na bibongiseli ya kosungu bato oyo babiki na mobulu ya

Kokokisa mposa ya bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto ya kozala na bandako & ya misala ya lisungi na bisika na bino ya kofanda ya ntango mokuse (rev.5.27.20/aprv.3.21r)

Lisalisi mpo na kofandisa bato na bandako na bango – Bato oyo batungisamaki na mobulu ya kosangisa nzoto mpo na kozwa esika ya kofanda

kosangisa nzoto mpe na bisika ya kosunga bato oyo babebisami. Okoki mpe kokende mbala moko na bisika ya kobundisa bato oyo babebisi bango na makasi mpe na bibongiseli ya kosunga bato oyo babebisi bango na makasi mpo na koyeba ndenge ya kosala na bango na oyo etali ndako mpe misala. Soki oyebi te soki ba programmes ya bokengi mpo na mobulu ya kosangisa nzoto ezali na esika ofandi, sololá na ba coalitions oyo ezali awa na likolo. Lisusu, mikanda oyo elandi ezali kopesa bansango mingi mpo na koyeba soki ozali na makoki ya kopesa lisalisi oyo etali mobulu ya kosangisa nzoto:

- [Kanísá programe na yo: Komibongisa mpo na bokoli ya lisangá](#)
- [Lisalisi mpo na kotalela makambo ya moto na moto na oyo etali mobulu ya kosangisa nzoto mpe Misala ya mobulu ya kosangisa nzoto Bisaleli ya kotalela bibongiseli](#)
- [Kofungola bikuke na biso: Kotonga misala ya makasi mpo na kobundisa bato na makambo ya kosangisa nzoto kati na ba agences mibale/mingi](#)
- [Kolendisa mosala na biso: Makoki zomi ya ntina ya ba avocats ya ba victimes ya violence sexuelle na ba agences ya double/multi-service](#)
- [Mikanda ya ebongiseli ya kolakisa mbeba ya kosangisa nzoto](#)

3. MISALA YA MOSALA YA BOKONZI, KOZANGA MAKANISI, MPE YA KOBIKISA BATO:

Baoyo babikaki bazali na esika ya liboso na bomoi na bango, bazali na esika ya kofanda, mpe bazali na bibongiseli ya kosunga bango oyo ezali ya bolingo malamumu, ya kobombama, mpe ya ofele. Bato oyo balendisaka bato oyo babiki na likama basalisaka bato oyo babiki na likama mpo na kokokisa bamposa na bango mpe bakumisaka bato oyo babiki na likama mpo bazali na likoki ya kobunda na mikakatano mpe bazali na lotomo ya kotambwisa bomoi na bango. Eloko ekesenisaka mosala ya kosunga bato ezali komipesa na komona bato oyo babiki na likama lokola bato oyo babiki na likambo moko ya mabe, ya mpasi, to ya mabe, kasi babungisi te likoki na bango ya komona nzela na bango nsima ya likama. Makambo mosusu etali misala ya kosunga bato oyo babiki, oyo ezali ya kobombama, mpe ya bolingo malamumu, ezali na mikanda oyo elandi:

- [Koyoka bato oyo babikaki – Matambe ya ntina mpo na kobongisama](#)
- [Tóbwaka biloko oyo ezali na kati ya bilei: Kokólisa milende mpo na kosunga bato](#)
- [Kotonga bandako mpo na kosalisa bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto](#)

4. MASALA YA MAKOKI KOBUNDA, KOKOKI KOSALA, & MIKILI MPE MIKILI: Kokoma na ndako mpe misala ya lisungi esengeli kowuta na mibeko mpe misala ya kotemela minyoko oyo ezali na ntina mpo na kokokisa bamposa ya bato oyo babiki na bisika oyo bazali na mposa ya lisalisi te. Ba programmes esengeli kosala ba services oyo

Kokokisa mposa ya bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto ya kozala na bandako & ya misala ya lisungi na bisika na bino ya kofanda ya ntango mokuse (rev.5.27.20/aprv.3.21r)

Lisalisi mpo na kofandisa bato na bandako na bango – Bato oyo batungisamaki na mobulu ya kosangisa nzoto mpo na kozwa esika ya kofanda

ekoki kosunga ba communautés oyo bazwami pembeni na esika ya kotalela yango lokola eloko ya sima (tala [Koboya koyina bato ya mposu mosusu ezali na ntina mingi mpo na misala ya kosangisa nzoto](#) mpo na koluka koyeba likambo yango). Likambo ya malamumu ezali ete bato oyo bafandi na esika yango bázala na misala oyo eyokani na mimeseno ya mboka na bango. Ba oyo bazwaka lisungi ya ndako ya transition oyo ezali na programe moko te oyo etaleli mimeseno ya mboka to ya lokota basengeli kosala ete mibeko mpe misala na bango ekokana na mimeseno ya mboka mpe basengeli kosala boyokani mpe kokabola mbongo ya lisungi na baprograme mosusu oyo etaleli mimeseno ya mboka soki ezali na bisika oyo bazali. Mpo na koyeba makambo mosusu na ntina etali misala oyo ebongi na mimeseno ya mboka mpe oyo ezali na boyokani na mimeseno ya mboka, talá [Mosala oyo ezali na boyokani na makambo ya bonkóko mpo na bituluku ya bato ya bitúlúká mpe bituluku ya bato ya langi](#) mpe [Lisangani ya Oregon mpo na kobundisa mobulu na kati ya libota mpe ya kosangisa nzoto](#).

5. **KOYOKI NA MAKAMBO:** Koyoka na likebi ezali mosala ya ntina mingi oyo moto akoki kosala na bolingo na ye moko. [Matomba ya koyoka na likebi](#) mpe [Bóyoka! Boyoki ya makasi ezali kosunga kopesa](#) bansango mingi na ntina ya mosala oyo ya lisungi mpo na bato nyonso oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto.
6. **TOLI YA MOTO MOKO & MIKILI MPENZA:** Ba avocats basalisaka ba survivants mpe ba systèmes multidisciplinaires na nzela ya kopesa bango ba information na ntina ya ba droits ya ba survivants na kati ya ba systèmes mpo ete ba survivants bazwa ba décisions ya malamumu. Bato oyo balendisaka likambo yango basalaka mpe elongo na bibongiseli mosusu mpe balendisaka bango ete bátosa lotomo ya bato oyo babikaki mpe bápesa bato oyo babikaki nzela ya kozwa biloko oyo bibongisami mpo na bango. Bibongiseli ya ndenge na ndenge ekoki kozala: bibongiseli ya ndako, bankolo-ndako, bakambi ya biloko, baguvernema, bato oyo bapesaka bato oyo bazangi ndako lisalisi, bibongiseli ya mbongo mpe ya kofuta banyongo, bapatro mpe bibongiseli ya bakambi ya misala, bibongiseli oyo elandaka mibeko, batribinale, bibongiseli oyo esungaka bato, baavoka, bibongiseli oyo ebatelaka bana mpe mikóló, bibongiseli ya mateya, bibongiseli ya bokolóngono ya nzoto, mpe bongo na bongo.
7. **KOZALA NA NDAKO LIBOSO:** Ndako ya liboso ezali lolenge ya kopesa bato ndako mpe ya kosalisa bango. Soki esika ya kofanda ezali likambo ya liboso mpo na moto oyo azali na likama ya mobulu ya kosangisa nzoto, kozwa mpe kobatela esika ya kofanda ezali likambo ya liboso kozanga makambo mosusu lokola kosilisa programe moko boye, kolangwa masanga te, to kosangana na misala mosusu. Soki likoki ezali,

lisungi ya ndako ezali na lolenge ya pete mpe ezali kosala ete bato bakoka kozwa ndako oyo ekokokisa bamposa ya bato oyo babiki (ezala ndako ya likama, ndako ya ntango mokuse, ndako ya nokinoki, ndako ya lisungi, to ndako mosusu ya libela).

8. TOLI YA BOSUNGI NA MIKILI: Bosembo na makambo ya nkita ezali mosala ya ntina mpo na kosunga bato mpamba te mpo na kozwa ndako mpe kobatela yango, esengeli kozala na likoki ya kokokisa bamposa ya ntina ya nkita. Na ndakisa, moto oyo akufi kasi azali na lotomo ya kofanda na mboka mosusu te mpe azali na ndingisa ya kosala mosala te akoki kozala na mposa ya lisalisi mpo na kozwa lotomo ya kofanda na mboka mosusu mpo na kozwa to kobatela ndako. Ezali mpe bongo mpo na kopesa lisungi na bato oyo babiki mpo na kozwa transport, bilei, kelasi, kobatela bana, misala oyo ezali na lifuti ya malamumu, kosalisa bato na bokolongono, kobatela ezingelo mpe biloko ya mokili oyo ebebisami te, mpe bamposa mosusu ya ntina mingi ya nkita.

9. KOBONGOLA MAKAMBO MOSUSU KATI NA MISALA MPE KATI NA EBONGISELI: Kobikisa moto na ndenge na ye ezali na kati ya mibeko mpe misala, mpe ezali na kati ya misala oyo bato mosusu basalaka na bolingo na bango. Kozala na ndako ya malamumu, kobikisama, mpe kozala na bomoi ya malamumu esengaka kotalela makambo nyonso ya bomoi ya moto oyo azali konyokwama na makambo ya kosangisa nzoto mpe kozanga ndako ya malamumu: makambo ya elimo, ya makanisi mpe ya nzoto, ya mbongo, mpe bongo na bongo. *“Mobulu ya kosangisa nzoto ezali kosimba makambo nyonso ya moto: makanisi, nzoto mpe elimo, mpe esengaka moto nyonso asala makambo na ndenge na ye. Mabaku oyo etali kobikisama na mayoki, na elimo, na kosangisa nzoto, mpe na nzoto ya bato oyo babiki na likama ezali kosalisa mpo na kokola mpe kolendendela. Mayele wana ya kobikisa ekoki kokesana na kolanda mimeseno ya mboka mpe ya bonkoko mpe esengeli kotalela yango na kotalela soki ebongi na mboka mokomoko mpe koboya kosalela mimeseno ya mboka.”*³ Mpo na koyeba makambo mosusu

- Ndenge oyo makambo ya bonkoko ekotisami na makambo ya kosangisa nzoto, talá [Lolenge nini kobakisa makambo ya bonkoko ezali kosimba misala ya kosangisa nzoto na bamboka mike](#)
- Mpo na koyeba ndenge ya kobikisa maladi, talá lisolo [Lisungi mpo na kobikisa bato oyo babikaki](#)
- Kotombola misala ya bokangami na kosangisa nzoto, tosenge otanga [Kotonga bibongiseli nyonso mpo na kosalisa bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto.](#)

³ [Lisungi mpo na baoyo banyokwamaki na makambo ya kosangisa nzoto](#), ebandeli ya kolakisa mobulu ya kosangisa nzoto, 2019.

10. MAKAMBO MOSUSU MPE MABONGISELI: Mibeko mpe myango oyo mizali na boyokani na mpasi ya nzoto mizali kokangama na biteni nyonso ya ebongiseli. Biyano oyo euti na likambo oyo ekómeli moto esalaka ete bato bátalesa yango lokola likambo ya sika; eyebaka "bilembo" lokola mayele ya kobika; etalelaka sekele, kotyelana motema mpe boyokani lokola likambo ya ntina mpo na kobatela mpe kobikisa; mpe endimaka makambo oyo bato oyo babiki na likama bakutanaka na yango mpe makambo oyo bango moko baponaka. Biyano oyo euti na likambo ya mpasi oyo ekómelaki bango, epesaka mpe esika mpe makoki mpo na kosunga basali mpe bato oyo bamipesi na bolingo na bango moko na ntango ya mpasi oyo ekómelaki bango mpo na makambo ya mpasi oyo ekómelaki bango. Kotala lisusu esika yango [Kotonga mimeseno ya komibanzabanza: Mokanda mpo na bibongiseli oyo bizali mpo na kosunga baoyo bazali konyokwama na kosangisa nzoto](#) mpe [Mosala ya komibatela mpe ya kosalisa bato oyo bazoki](#) mpo na koyeba makambo mosusu na ntina na lolenge ya moto na moto mpe ya bibongiseli mpo na kosunga bato oyo bazwi likama. Ezali na ntina mingi, misala ya kolandela to ya kopesa toli oyo esalemi na mokano (na ndakisa: kolandela na makanisi, kopesa toli ya kosunga) esengeli kosalelana mpo na kopesa lisungi na bato ya misala oyo esalemi na kolanda likama. Ezali na ntina mingi ete bokengi mpe toli ezala na boyokani mpe esunga basali na koluka bindimeli, bizaleli, mpe bizaleli na bango na esika ya mosala. Bokambi ya malamumu mpe ya sikisiki mpe mateya ya kopesa bato ya mosala ezali kondimisa ete basali bazali kopesa misala na lolenge oyo ezali kotalela moto oyo akufi. Bato oyo basalaka na biro ya filiale bazalaka na ntango ya kokanisa makambo oyo etali mosala na bango mpe yango esalisaka bango bátika kolemba nzoto mpe esalisaka bango bázala na bomoi molai mpe na makambo nyonso bázala na kimya. Lisalisi [Mbongwana ebandaka na kati ya lisangá: Kosalisa bandeko](#) etaleli bokengi lokola eloko ya ntina mpo na misala ya kosunga bato oyo bazwi likama.

11. KOKÓBA NA KOTALELA BILOKO YA MAKAMBO YA BOMOI MPE BILOKO NA BOKONZIMEET KOKÓMA NA MAKANISI YA BATO BANGO: Ba évaluations ya ba programmes mpe ya ba services ezali moko ya misala ya ntina mingi, oyo ezali kokoba mpe eyebisaka mbala na mbala soki bandako mpe misala ezali mpenza kokokisa bamposa ya bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto. Mbongwana na bibongiseli mpe mateya ezali bisaleli ya ntina mpo na kosalela mibeko mpe misala ya sika lokola emonisami na bokangami ya misala.

Bato oyo babebisami na makambo ya kosangisa nzoto basengeli kozwa esika ya kofanda mpe misala oyo ekoki kokokisa bamposa na bango. Soki olingi koyeba makambo mosusu na oyo etali bisika ya kofanda mpe misala mpo na baoyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto, okoki kotuna na: Elizabeth Edmondson Bauer na 515-401-8984 to sasp@iowacasa.org mpe kotala www.resourceproject.org.

Kokokisa mposa ya bato oyo babiki na mobulu ya kosangisa nzoto ya kozala na bandako & ya misala ya lisungi na bisika na bino ya kofanda ya ntango mokuse (rev.5.27.20/aprv.3.21r)
Lisalisi mpo na kofandisa bato na bandako na bango – Bato oyo batungisamaki na mobulu ya kosangisa nzoto mpo na kozwa esika ya kofanda
Lokasa 10 ya 10